

בית כנסת "אדרת אליהו"
ע"ש הח' אליהו בן הח' ראובן משה קליין ז"ל

עלי אדרת אליהו

בס"ד, שבת פרשת מטות מסעי
מברכים חודש מנחם אב תשפ"ג (ר"ח ביום רביעי)
גיליון 242

חודש א(רור) ב(רוך)

בגיליון זה:

חודש א(רור) ב(רוך)

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

ברכות הריח- מתי מברכים עשבי

בשמים ומתי עצי בשמים?

רב הקהילה, הרב אסף הר-נוי

השכונה שלי/ ביתי הוא מבצרי

יעקב שניידר

על קמצא ובר קמצא ומה שביניהם

יהודה ליבוביץ

ברכות הודאות והודעות

הוועד

חודש אב מביא עמו את האבל הגדול על
חורבן בית המקדש, על כן קבעו חכמים
"משנכנס אב ממעטין בשמחה".

אולם, באופן די מפתיע, שבוע אחרי ט'
באב מגיע יום מיוחד, יום של שמחה
גדולה- ט"ו באב- עליו חז"ל מעידים
בעצמם- שלא היו ימים טובים לישראל
כאותו היום.

הימצאותם של שני מועדים אלו סמוכים
וצמודים זה לזה, יש בה בכדי לומר וללמד
אותנו על מעגל החיים הפרטי והלאומי של
כולנו. **החוסר מוביל פעמים רבות דווקא
אל ההשלמה, הצער מוביל אל
השמחה, והעדר מוביל אל ההויה.**

ר' לוי יצחק מברדיטשב נהג לומר כי חודש אב מחולק לשני חלקים החבויים
בשמו: "א" ו-"ב"- החלק הראשון הוא ארור, והשני ברוך.

יהי רצון שנזכה לברכה גדולה, עד בלי די, שתהפוך גם את חלקו הראשון והקשה
של חודש אב לשמחה גדולה בבניין בית המקדש במהרה בימינו!

חודש טוב, בשורות טובות, ישועות ונחמות.

אסף הר-נוי

ברכות הריח- מתי מברכים עשבי בשמים ומתי עצי בשמים?

הרב אסף הר-נוי - רב הקהילה

אחת ההנאות הגדולות שיש בעולם היא ההנאה מן הריח, ועל כן תיקנו חכמים¹, לברך לפני שמריחים ריח טוב, כפי שתיקנו לברך קודם אכילה.

בעניין ברכת הריח מצינו מספר ברכות(עצי בשמים, עשבי בשמים, מיני בשמים והנותן ריח טוב בפירות) ויש להבין מתי מברכים כל אחת מהן:

על ריח טוב היוצא מפרי- כגון- מי שמריח לימון, אתרוג וכד'- מברכים "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם- הנותן ריח טוב בפירות".

"עשבי" בשמים / "עצי" בשמים / "מיני" בשמים:

"מיני בשמים" היא ברכה מיוחדת, שלכתחילה מברכים אותה על כל ריח שהוא לא עצי ולא עשבי בשמים, אך בדיעבד ברכה זו פוטרת את כל סוגי הריחות, ואם לא יודע מה לברך- יכול לברך אותה ויוצא ידי חובה². לכן נהגו בני אשכנז לברך בכל מצב בהבדלה

"בורא מיני בשמים"- ובכך להציל מראש את מי שלא בטוח מה מברכים על כל מין ומין.

"עצי בשמים"- מבחינת חז"ל גם שיח נחשב לעץ, וכך יוצא שרוב הצמחים שמפיקים ריח הם בעצם שיחים שברכתם "עצי בשמים". ומה נחשב לשיח שהוא "עץ" שמברך

עליו "בורא עצי בשמים"? חז"ל קבעו שלושה תנאים: א) גזעו מתקיים משנה לשנה. ב) ענפיו או עליו יוצאים מן הגזע או הגבעול ולא מן השורשים. ג) הגזע או הגבעול קשה.

"עשבי בשמים"- כדי שדבר יוגדר כעשב מספיקים שני תנאים: א) גבעולו רך. ב) צריך לזרעו כל שנה מחדש או שעליו יוצאים משורשו.

הלכה למעשה- רוב השיחים שאנו מכירים כדוגמת **ההדס, יסמין, רוזמרין, ציפורן,** ועוד- **ברכתם "עצי בשמים"**, שכן מדובר בשיחים המתקיימים משנה לשנה, בעלי גזע קשה,

וענפיהם יוצאים מהגזע עצמו ולא מן השורשים באדמה. לעומת זאת-עשבים המפיקים ריח, כדוגמת **פיגם, מנטה, נרקיס וכד'** הגבעול שלהם רך ועליהם יוצאם משורשם ולא מהגזע עצמו ולכן ברכתם "עשבי בשמים".

ובכל מקרה- כשיש ספק ולא יודע מה נכון לברך- יכול לברך ברכת "מיני בשמים" ובכך יוצא ידי חובה על כל ריח וריח.

¹ ברכות דף מג; מן הפסוק "כל הנשמה תהלל י-ה".

² שו"ע, רטז, ב'.

השכונה שלי/ביתי הוא מבצרי

יעקב שניידר

בניסיון להתחקות אחר מקורו של הביטוי, זה מה שהעלה החיפוש בגוגל:

"ביתי הוא מבצרי": הביטחון שמרגיש אדם בביתו, שבו נשמרת פרטיותו ויכולתו לנהוג בדירתו כרצונו, כמעט ללא הפרעה, בא לידי ביטוי במשפט 'ביתי הוא מבצרי'. זהו למעשה תרגום של משפט אנגלי קדום. המשפט המקורי הוא "ביתו של האנגלי הוא מבצרו" (AN ENGLISHMAN'S HOME IS HIS CASTLE). המשפט נוצר בעקבות חוק אנגלי קדום, שלפיו פקידי המחוז לא הורשו להיכנס בכוחניות לבתים כדי לתפוס סחורות, או כדי לבצע מעצרים, וכך יכלו הדיירים להרגיש בטוחים בביתם.

במאמר זה מצאנו מקום להרחיב ולהאיר היבטים נוספים בסוגיית תחושת הביטחון שנותן הבית הקיים. ובמיוחד בימים אלו, לאור השינויים האורבניים המתוכננים בשכונת גילה, כמו גם בשכונות נוספות כמו: ארמון הנציב, קרית היובל, עיר גנים, קרית מנחם, תלפיות, בקעה, קטמון, גוננים, רמות, נווה יעקב, הגבעה הצרפתית ופסגת זאב.

הבה ונבחן, אם תוכניות ההתחדשות העירונית שומרות, תורמות, מחזקות או מעודדות את תחושת הביטחון שכל אדם או משפחה זקוקים לה במשכנם, ואשר אנו מכנים אותה כאן "ביתי הוא מבצרי".

א. ההצעה.

ההצעה להרוס את הבית הקיים, תמורת בית אחר משודרג ככל שיהיה, ועוד לפני שבדקנו את כל פרטיה ודקדוקיה - האם אין בה כדי לשמוט מתחת לרגלנו את כל הידוע, המוכר, הרגיל והשיגרתי? האם אין פירושה להיפרד מן הקולות, הריחות, התמונות, וכל המראות והתחושות שליוו אותנו בחיינו בכל אותם שנים שהבית הקיים שמר עלינו?

ב. ההפרעה.

הצעות ההתחדשות העירונית מגיעות מכיוונים שונים, ומתאפיינות בכנסים, הסברים ושכנועים אין סופיים, התקשרויות בטלפון ודפיקות בדלתות של אורחים לא קרואים. לסדר יומנו נכנסים הודעות ומודעות, כרוזים ועלונים, בהסכמתנו או נגד רצוננו, ועוד שלל תופעות שלא ידענו ולא היכרנו לפני עידן ההתחדשות.

ג. כוחניות.

ככל שהנושא אינו יורד מסדר היום של הרחוב, הולך ומתברר שמי שהביא את ההצעה אינו בוחל בשיטות שכנוע שמקומם אינו יאה להם בקרב אזרחים שוחרי

שלום. לפתע מתגלה שגם בין דיירי הבניין המשותף יש מי שמנסה לכפות את דעתו על אלה שחושבים אחרת.

ד. התפוררות.

הצעות ההתחדשות העירונית נוטות להתייחס למצבו הפיזי של הבית הקיים כמתפורר.

בעבר התייחסנו לבתים שמצבם התחזוקתי גרוע, ואשר נדרשת בהם יוזמת שיקום וטיפוח.

אך האם ההתחדשות העירונית איננה מביאה בעקבותיה גם התפוררות מסוג שלא ידענו ולא היכרנו? האם מותר בשם "ההתפוררות" לפורר גם את המרקם הקהילתי של הרחוב? של השכונה כולה? לפגוע באוכלוסיות חלשות? למרר את שנות חייהם האחרונות של קשישים?

האם הריקבון הוא של הבתים או של החברה? האם ביתנו הוא עדיין מבצרנו ?

על קמצא ובר קמצא ומה שביניהם

יהודה ליבוביץ (לפי מאמר של הרב יוני לביא)

**הדברים לע"נ אבי מורי אברהם יהודה וסבי יהודה מרדכי בן אפרים ז"ל
שיום פטירתם חל בסוף חודש תמוז**

מספרת הגמ' במסכת גיטין נה,ב (בתרגום מארמית): "על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים. היה אדם אחד שאהב את קמצא ושנא את בר קמצא. עשה סעודה. אמר לשמשו: לך והזמן לסעודה את קמצא, שאותו אני אוהב. הלך השמש והביא בטעות את בר קמצא השנוא. מצא בעל הבית את בר קמצא יושב ליד שולחנו. אמר לו: הרי אותו האיש שונא אותי. מה אתה עושה כאן?! השיב בר קמצא: הואיל ובאתי הנח לי ואתן לך דמי האכילה והשתייה שלי. אמר לו בעל הבית: לא! צא מכאן. - אתן לך דמי חצי סעודתך. - לא - אתן לך דמי כל סעודתך. - לא נטלו בידו, העמידו והוציאו החוצה.

אמר בר קמצא: הואיל וישבו שם חכמים ולא מיחו בידו כנראה שנוח להם בזה. אלך ואלשין עליהם לפני המלך. הלך ואמר לקיסר: מרדו בך היהודים. אמר לו: מנין לי? אמר לו: שלח להם קורבן ותראה שלא יקריבו אותי. שלח בידיו עגל. כשבא להקריב הטיל בו מום בשפתיים ויש אומרים בעין, במקום שעבורנו זה נחשב למום, ואצל הגויים אינו נחשב למום. חשבו רבנן להקריבו משום שלום מלכות, אמר להם רבי זכריה בן אבקולס "יאמרו בעלי מומין קרבין על המזבח". חשבו להרוג את בר קמצא שלא ילך וילשין לקיסר. אמר להם רבי זכריה "יאמרו מטיל מום בקודשים ייהרג". אמר רבי יוחנן:

ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו".

מספר שאלות שעולות מהסיפור:

1. "על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים" - איך ייתכן שבגלל מריבה מקומית בין שני אנשים יקרה אסון לאומי עם משמעות לדורות כמו חורבן המקדש?

2. אפשר להבין במה מאשימים את בר קמצא. אבל במה חטא קמצא שבגללו חרבה ירושלים?! הרי הוא לא היה מעורב כלל בכל הסיפור, לא היה נוכח בסעודה ולא ידוע שהיה מסוכסך עם אף אחד (ואם תגידו – 'אין הכוונה שהוא אשם, אלא פשוט הסיפור כולו קרוי על שמם של האנשים שבגללם התחיל העניין'. אם כך, האם לא היה מתאים הרבה יותר לקרוא למעשה על שם שני אנשים אחרים – בר קמצא ובעל הבית – שני 'הגיבורים' העיקריים בסיפור, ולא להכניס גורמים צדדיים?). נקודה למחשבה – מעניין שלכל אורך הסיפור שמו של אחד משני ה'גיבורים' הללו נעלם לגמרי ולא מוזכר אפילו ברמז - בעל הבית עורך הסעודה! מה פשר הדבר? (ננסה להציע לכך תשובה בסוף).

3. למה בר קמצא מגיע בכלל לסעודה אם הוא יודע שמדובר בשונא שלו? וכי מריבות של שנים נמחו ברגע?

4. למה שתקו החכמים שישבו בסעודה ולא התערבו?

אם היו שואלים אתכם מי האשמים במה שקרה שם בסעודה מן הסתם הייתם מציינים את בעל הבית על שבייש יהודי ברבים, את בר קמצא על ששכנע את הקיסר שהיהודים מרדו בו, ואולי גם את החכמים על שלא ניסו להתערב ולהרגיע את הרוחות. אך למעשה האחריות רחבה עוד יותר. קודם כל, **השמש**. איך קורית לך טעות איומה שכזו? אתה הרי עובד קבוע אצל אותו אדם, מכיר בדיוק את האויבים והאוהבים שלו. תיזהר יותר! אתה חייב לדייק ולבצע את השליחות כמו שצריך.

בר קמצא – למה הגיע לסעודה של אויבו הגדול? ניתן לשער שחשב שהשונא משכבר הימים מעוניין להשלים איתו. בסדר גמור. אם כך, תיכנס, גש אליו, תגיד שלום, לחץ את ידו. תשלימו. הרי מריבה של עשרים שנה לא נמחית ברגע. ומה קורה בפועל? הוא מגיע אבל במקום לעשות מה שצריך על מה הוא מתנפל? על האוכל... וממילא כעבור חמש דקות כשבעל הבית משוטט לו בין האורחים את מי הוא מופתע לגלות בעיצומו של האוכל?

בעל הבית – שמתם לב שהוא פונה אל בר קמצא בגוף שלישי? האם זה מרוב כבוד? מסתבר שלא. השנאה רבת השנים לא נעלמה לאף מקום. בסדר, אתה לא חייב לארח את מי שאתה לא רוצה, אבל אתה גם לא חייב להשפיל ולבייש בן אדם לפני אולם שלם.

החכמים היושבים בסעודה - מה עבר במוחם שמנע מהם להתערב? ניתן רק לשער. אולי חששו שההתערבות רק תלבה את הרוחות ותעצים את המריבה. אולי פחדו שבעל הבית יזרוק גם אותם. לא ברור. מכל מקום ייתכן שגם מהם היה מצופה לא לשבת בחיבוק ידיים אלא להתקרב, להרגיע ולנסות לפשר.

קמצא - ואם חשבתם שלפחות הוא יוצא נקי מהעניין, לא בטוח בכלל. אומנם הוא לא נוטל חלק פעיל בכל ההתרחשות, אבל אולי זו בדיוק הבעיה. נניח שהחבר הכי טוב שלך עושה אירוע של שמחה ולא קיבלת הזמנה. מה תעשה? תשאל אותו, תברר אולי הייתה תקלה בדואר. לא נעים לך? תבדוק דרך מישהו אחר. אם אתה לא נמצא לצד חברך הטוב ברגע כל כך חשוב עבורו, האם זה לא מעיד משהו על החברות שלכם?

ומכל מה שלמדנו עד כה עולה תשובה לתמיהה הגדולה שפתחנו בה. 'על קמצא ובא קמצא חרבה ירושלים'. אומר המהר"ל מפראג - לא ייתכן שדבר גדול כמו חורבן בית המקדש יתרחש בגלל מריבה קטנה בין שני אנשים. חז"ל בדבריהם באו להצביע על מציאות כללית מקולקלת שהייתה קיימת בירושלים, שהיא זו שהביאה לחורבן. במילותיהם המדויקות הם הגדירו בקצרה ובחדות את הבעיה - "על קמצא ובר קמצא חרבה ירושלים" - בגלל התופעה השלילית שלכל אדם יש מין 'קמצא' ו'בר קמצא' משלו - שונא, אותו הוא מתעב ומוכן לעשות הכול כדי לפגוע בו ולהרע לו, ואוהב שאיתו הוא כורת ברית.

ייתכן אפילו שההבדל בין האוהב לשונא אינו גדול. שתי אותיות מבדילות ביניהם בסך הכול. אך זה לא מונע מהמחלוקת, הסכסוך והעוינות להרקיע לשחקים. רק כדי להמחיש את המציאות בירושלים באותם הימים - חז"ל מספרים שבזמן המלחמה על ירושלים היה בתוכה את כל הדרוש כדי להחזיק מעמד אל מול האויב גם במצור ממושך. לשלושת עשירי העיר היו מחסני מזון וציוד ענקיים שהיו יכולים להספיק לעשרים ואחת שנה של עמידה במצור. בזמן כה ממושך האויב כבר היה מתייאש מזמן והולך לו. ומה קרה בפועל? הכול עלה באש! המחסנים נשרפו בכוונה בניסיון להשפיע במריבות הפנימיות שהיו בירושלים בין הפלגים השונים. התוצאה - ירושלים נפלה במצור בגלל הרעב והחולשה.

ועוד הערה חשובה. כשיש תופעה של מריבות, סכסוכים ובריתות הגנה, גם האהבה עשויה להיות אינטרסנטית. מה שחז"ל קוראים - תלויה בדבר. כל מטרתה היא להתאחד יחד כנגד הצד האחר. כשזה כבר לא משתלם - גם היא לא תחזיק מעמד.

בואו ונתבונן שוב בחלקו השני של הסיפור: "הלך ואמר לקיסר: מרדו בך היהודים. אמר לו: מנין לי? אמר לו: שלח להם קורבן ותראה שלא יקריבו אותו. שלח בידיו עגל. כשבא להקריב הטיל בו מום בשפתיים ויש אומרים בעין, במקום שעבורנו זה נחשב למום, ואצל הגויים אינו נחשב למום. חשבו רבן להקריבו משום שלום מלכות, אמר להם רבי זכריה בן אבקולס "יאמרו בעלי מומין קרבין על המזבח". חשבו להרוג את בר קמצא שלא ילך וילשין לקיסר. אמר להם רבי זכריה "יאמרו מטיל מום בקודשים

ייהרג". אמר רבי יוחנן: ענוותנותו של רבי זכריה בן אבקולס החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו".

לעומת כל הדמויות האחרות בסיפור איך היינו מתרשמים מהתנהגותו של הקיסר? האם היינו יכולים להציע משמעות סמלית להטלת המום דווקא בפיו או בעינו של הקורבן? (האם יש קשר בין זה לבין מה שקרה בסעודה?) מדוע מאשים ר' יוחנן את ענוותנותו של ר' זכריה בן אבקולס? לא היה מתאים יותר לדבר על הססנותו או אולי עקשנותו? מה המובן של 'ענווה' בהקשר הזה? למרבה הפלא, מי ש'יוצא טוב' (הכול יחסי, כמובן) מכל הסיפור הזה הוא דווקא...הקיסר. כשהוא שומע את ההאשמה כנגד היהודים הוא לא מתעצבן, לא מתלהם אלא פשוט מבקש מברר את הדברים. אם אפשר ללמוד כאן ממישהו זה ממנו.

והגורם האחרון כאן בסיפור - ר' זכריה בן אבקולס שמואשם על ידי ר' יוחנן על 'ענוותנות' שאינה במקום. מה הייתה הבעיה שלו? מצב קריטי וגורלי לעתיד עם ישראל כמו שהיה אז נדרשה הכרעה אמיצה ומהירה. כל מה שהוא עשה היה בדיוק ההפך מלהחליט. להטיל ספק, לפקפק, להעלות חששות וסיכונים, אך לא להציע שום דבר מעשי בתמורה. ייתכן שזה נבע מביטחון מופרז בה' במקום בו הייתה נדרשת דווקא השתדלות נמרצת מצד האדם, ייתכן שזה בא מענווה יתירה ('מי אנחנו שנקבל החלטות כבידות כאלו?!'). כך או כך, בסופו של דבר מה שהיה צריך להיעשות לא נעשה, והחורבן התרחש.

שאלנו בתחילת הדרך מדוע לכל אורך הסיפור לא מוזכר שמו של בעל הבית. אין ספק שחז"ל לא 'השמיטו' אותו במקרה. ייתכן חכמינו לא ציינו את שמו כדי לומר לנו שהאדם הזה פשוט יכול להיות כל אחד! אני, אתה ואת. הגמרא לא מתארת כאן סיפור פרה-היסטורי שנשלף ממרתפי המוזיאונים. מדובר במציאות שעלולה להיות אקטואלית עד כדי כאב, כאן ועכשיו. לא משהו שרק קרה, אלא שממשיך לקרות כל הזמן, ובגללו עדיין אין לנו בית מקדש אלפיים שנה אחרי. האם שנאת חינם זה דבר שעבר זמנו? האם אהבות ושנאות, סכסוכים ומניפולציות חלפו מן העולם? האם אוזנינו לא שומעות מדי יום מילים שלא צריכות להיאמר ופינו לא משגר חיצים שבשוגג (או במזיד) ננעצים בליבו של מישהו אחר? האם לא קורה שאנו שותקים ומעדיפים לעצום עיניים במקום בו צריך לקום ולעשות מעשה? שאנו מעדיפים 'לבטוח בה' ולגלגל אחריות כלפי מעלה בזמן שתפקידנו להשתדל ולעשות מעשים? מצוי מאוד להיכשל בגאווה, אבל האם לא קורה גם שנשלים בענווה שאינה במקומה?

ודבר אחרון - פתגם ידוע אומר: מספיק טיפש אחד בשביל לשרוף יער שלם. זה ודאי נכון. אך הגמרא שמספרת לנו על קמצא ובר קמצא מלמדת אותנו דבר חשוב נוסף- צריך עוד הרבה אנשים מסביב שיניחו לזה לקרות. "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב", אמרו חז"ל. אך אולי דווקא היום הזה, יום החורבן, עשוי להיות זמן של חשבון נפש והתחלה חדשה. קודם כל, כל אחד בעצמו ובמעגלים הקרובים אליו, וכולנו יחד במהלך כללי שיוביל את כולנו לחדש ימינו כקדם ולראות בבניין בית המקדש, במהרה בימינו. אמן.

• מזל טוב למשפחת גרינוולד להולדת הבן.

• אנחנו משתתפים בצערה של פנינה בן יוסף על פטירת אחותה תמר.

במלאת 41 שנה לפטירת
החבר אליהו קליין ז"ל ולזכרו

בית חנסת "אדרת אליהו"
ע"ש הח"אליהו בן הח"אבן משה קליין ז"ל

יתקיים אי"ה
שיעור

מאת

הרב שלום שמידט,
רב בשכונת גילה ובמכון לב
בנושא:

"מהות ימי בין המצרים"
ביום שלישי,

אור לר"ח מנחם-אב תשפ"ג
(18/07/23)

בשעה: 20:25

תפילת ערבית בשעה: 20:10

הציבור מוזמן

משפחת קליין

ועד בית הכנסת

בית חנסת "אדרת אליהו" | עמותת רשומה: 9-832-005-58 | adereteliyahou@gmail.com | <http://aderet-eliahou.org>
ת.ד. 11240 גילה ירושלים 9111102 ☎ 02-6764164

ע"ש הח"אליהו בן הח"אבן משה קליין ז"ל

law.golan@gmail.com
yehuda.lebovich@gmail.com
eliahouk@gmail.com
nirekal@walla.com
yoavshap89@gmail.com

0546691911
0526448094
0545723801
0502017023
0508854785

אריאל גולן
יהודה ליבוביץ'
אליהו משה קליין
ניר קלמנוביץ'
יואב שפירא